

Research Article

Evaluating Two Decades of Graduate Scholarship in the History of Medicine in Iran (2001–2021): Growth Trends and Academic Patterns

Jamal Rezaei Orimi^{1,2} , Bitā Ghazizadeh³ , Azam Khosravi⁴ , Mohammad Hosein Asadi⁵ ,
Seyyed Amir Hosein Latifi⁴ , Mehdi Salehi⁴ , Seyed Abdollah Mahmoodi^{6*}

¹ Research Center for Traditional Medicine and History of Medical Sciences, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

² Pre-hospital Emergency Medical Services and Disaster Management Center, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran

³ Traditional Medicine and History of Medical Sciences Research Center, Health Research Institute, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran

⁴ Traditional and Complementary Medicine Research Center (TCMRC), Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

⁵ Department of the History of Medical Sciences, Institute for Studies in Medicine History, Persian and Complementary Medicine, Iran University of medical Science, Tehran, Iran

⁶ Department of Islamic Studies, School of Medicine, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

* **Corresponding author:** Seyed Abdollah Mahmoodi, Iran, Arak, Sardasht, Basij Square, next to Amir Al-Momenin Hospital, Arak University of Medical Sciences Traditional and Complementary Medicine Research -Center. Email: seyed.mahmoodi1885@gmail.com

DOI: [10.61882/jams.28.4.284](https://doi.org/10.61882/jams.28.4.284)

How to Cite this Article:

Rezaei Orimi J, Ghazizadeh B, Khosravi A, Asadi MH, Latifi SAH, Salehi M, Mahmoodi SA. Evaluating Two Decades of Graduate Scholarship in the History of Medicine in Iran (2001–2021): Growth Trends and Academic Patterns. *J Arak Uni Med Sci*. 2025;28(4): 284–92. DOI: [10.61882/jams.28.4.284](https://doi.org/10.61882/jams.28.4.284)

Received: 26.12.2024

Accepted: 01.09.2025

Keywords:

Research Trends;
History of Medicine;
Thesis;
Content analysis;
Iran

© 2024 Arak University of Medical Sciences

Abstract

Introduction: Studies examining scientific output provide valuable insights into the development and growth of research activities. The primary objective of this article is to evaluate graduate theses in the field of the history of medicine in Iran from 2001 to 2021, with a particular focus on research trends, the contributions of universities and academic institutions, and patterns of scholarly activity.

Methods: This research is of an applied type and was conducted using the quantitative content analysis method. The statistical population of the research consisted of 558 theses published in universities and scientific centers of the country. Data were collected using a structured content analysis checklist and subsequently analyzed employing descriptive statistical methods.

Results: The research findings indicate that Tehran University produced the highest number of theses with 66, followed by Shahid Beheshti University of Medical Sciences with 49, and Payame Noor University with 36. The highest number of theses were written in 2017 (9.67%), and the lowest number was in 2003. Moreover, the history, professional doctorate, and Persian language and literature departments published the highest number of theses, with 160, 78, and 46, respectively.

Conclusions: The results of this research show that the history of medicine in Iran has experienced significant growth in the past two decades. This growth is evident in the increasing number of theses and the increased participation of universities and scientific centers.

ارزیابی دو دهه پژوهش‌های تحصیلات تکمیلی در حوزه تاریخ پزشکی در ایران (۱۳۸۰-۱۴۰۰): روند رشد و الگوهای علمی

جمال رضایی اوریمی^۱، بیتا قاضی‌زاده^۲، اعظم خسروی^۳، محمدحسین اسدی^۴، سید امیرحسین لطیفی^۵، مهدی صالحی^۶، سیدعبدالله محمودی^{۶*}

^۱ مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
^۲ مرکز اورژانس پیش بیمارستانی و مدیریت حوادث، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران
^۳ مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران
^۴ مرکز تحقیقات طب سنتی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران
^۵ موسسه مطالعات تاریخ پزشکی، طب ایرانی و مکمل، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران
^۶ گروه معارف اسلامی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

* نویسنده مسئول: سید عبدالله محمودی، سردشت، میدان بسیج، جنب بیمارستان امیرالمومنین(ع)، دانشگاه علوم پزشکی اراک، مرکز تحقیقات طب سنتی و مکمل دانشگاه علوم پزشکی اراک.

ایمیل: seyed.mahmoodi1885@gmail.com

DOI: 10.61882/jams.28.4.284

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۶	چکیده
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۰	مقدمه: مطالعات مرتبط با تولیدات علمی دیدگاه‌های ارزشمندی درباره توسعه و رشد پژوهش‌های علمی فراهم می‌کنند. هدف این مقاله، ارزیابی پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی حوزه تاریخ پزشکی در ایران از سال ۱۳۸۰-۱۴۰۰ با تمرکز بر روندهای پژوهشی، سهم دانشگاه‌ها و موسسات علمی و الگوهای فعالیت علمی بود.
واژگان کلیدی: روندهای پژوهشی؛ تاریخ پزشکی؛ پایان‌نامه؛ تحلیل محتوا؛ ایران	روش کار: این پژوهش از نوع کاربردی بوده و با استفاده از روش تحلیل محتوای کمی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش از ۵۵۸ پایان‌نامه تشکیل شده که در دانشگاه‌ها و مراکز علمی کشور منتشر شده‌اند. داده‌های تحقیق با بکارگیری چک‌لیست تحلیل محتوا گردآوری و با استفاده از آمار توصیفی مورد تحلیل قرار گرفته‌اند.
تمامی حقوق نشر برای دانشگاه علوم پزشکی اراک محفوظ است.	یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، دانشگاه تهران با ۶۶، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با ۴۹ و دانشگاه پیام نور با ۳۶ عنوان بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها را در این حوزه تولید نموده‌اند. بیشترین تعداد پایان‌نامه در سال ۱۳۹۶ نگارش یافته (۹/۶۷ درصد) و کمترین تعداد مربوط به سال ۱۳۸۲ بوده است. همچنین، رشته‌های تاریخ با ۱۶۰، دکترای حرفه‌ای با ۷۸ و زبان و ادبیات فارسی با ۴۶ عنوان بیشترین تعداد پایان‌نامه را در این حوزه منتشر نموده‌اند.
	نتیجه‌گیری: نتایج این تحقیق نشان داد که تاریخ پزشکی در ایران در دو دهه گذشته رشدی چشمگیر داشته است. این رشد با افزایش تعداد پایان‌نامه‌ها، تنوع گرایش‌ها، و همچنین افزایش مشارکت دانشگاه‌ها و مراکز علمی مشهود است.
ارجاع: رضایی اوریمی جمال، قاضی‌زاده بیتا، خسروی اعظم، اسدی محمدحسین، لطیفی سید امیرحسین، صالحی مهدی، محمودی سیدعبدالله. ارزیابی دو دهه پژوهش‌های تحصیلات تکمیلی در حوزه تاریخ پزشکی در ایران (۱۳۸۰-۱۴۰۰): روند رشد و الگوهای علمی. مجله دانشگاه علوم پزشکی اراک ۲۸ (۴): ۲۸۴-۲۹۲.	

مقدمه

ایجاد بستری مناسب برای نوآوری و خلاقیت کمک می‌کنند (۱، ۲). در دنیای امروز، تولید علم به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی توسعه کشورها محسوب می‌شود. اساتید و دانشجویان دانشگاه‌ها با انجام تحقیقات علمی و انتشار یافته‌های خود در مجلات معتبر، به گسترش مرزهای دانش و ارتقای جایگاه علمی کشور در جهان کمک می‌کنند. برای ارتقای سطح علم و دانش جامعه و تحقق اهداف توسعه‌ای، لازم است که از وضعیت علمی و

دانشگاه‌ها به عنوان کانون‌های علم و اندیشه، نقشی محوری در توسعه و پیشرفت جوامع ایفا می‌کنند. یکی از وظایف مهم دانشگاه‌ها، رسالت علمی و پژوهشی آن‌ها است. دانشگاه‌ها با انجام تحقیقات بنیادی و کاربردی در زمینه‌های مختلف، به حل مسائل جامعه، ارتقای سطح دانش و فناوری، و

پژوهشی دانشگاه‌ها آگاهی داشته باشیم (۳، ۴).

علم‌سنجی (Scientometry) به عنوان یک رشته علمی، به بررسی جنبه‌های مختلف تولید، ترویج و انتشار اطلاعات علمی می‌پردازد. هدف از این علم، فهم دقیق‌تر ساز و کار پژوهش‌های علمی به عنوان فعالیتی اجتماعی است. علم‌سنجی کاربردهای فراوانی در حوزه‌های مختلف از جمله ارزیابی عملکرد پژوهشی، شناسایی زمینه‌های تحقیقاتی برتر، و مطالعه روندهای علمی دارد. این علم با ارائه اطلاعات دقیق و کمی، به سیاست‌گذاران، مدیران، دانشمندان و سایر ذینفعان در حوزه علم و فناوری کمک می‌کند تا در تصمیم‌گیری‌های خود از شواهد و یافته‌های علمی استفاده کنند (۵).

تاریخ پزشکی به عنوان یک حوزه بین رشته‌ای، نقشی مهمی در تحلیل گذشته، پیش‌بینی آینده و ارتقای دانش و عمل در حوزه پزشکی ایفا می‌کند (۶). تاریخ پزشکی با مطالعه سیر تحولات علم و دانش پزشکی در طول تاریخ، به درک عمیق‌تر از چالش‌ها، دستاوردها و روندهای این حوزه کمک می‌کند. با توجه به رشد روزافزون این حیطه علمی و تنوع موضوعات مورد مطالعه در آن، هدایت صحیح تحقیقات تاریخ پزشکی از اهمیتی فزاینده‌ای برخوردار است (۷).

پایان‌نامه‌های دانشگاهی، به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع تولید علم در تاریخ پزشکی، نقشی کلیدی در هدایت صحیح تحقیقات ایفا می‌کنند. این پایان‌نامه‌ها با مطالعه موضوعات مختلف در تاریخ پزشکی، به افزایش دانش و درک ما از این حوزه کمک می‌کنند (۸). با وجود اهمیت پایان‌نامه‌های دانشگاهی، همیشه ارتباط مناسبی بین موضوعات مطالعه شده در این پایان‌نامه‌ها و نیازهای جامعه وجود ندارد. این امر موجب می‌شود که نتایج تحقیقات انجام شده، کاربرد مناسبی در عرصه عمل نداشته باشد (۹).

از این رو لازم است ابعاد مختلف این پایان‌نامه‌ها همانند؛ حوزه‌های موضوعی، میزان مشارکت رشته‌های مختلف آموزشی و سهم هر یک از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در تولید این پایان‌نامه‌ها شناسایی، بررسی و تحلیل گردد، تا بر این اساس بتوان در مورد کمیت و کیفیت موضوعاتی که در حال حاضر مورد توجه بوده، نقاط ضعف و کاستی‌ها، همچنین نیازهای پژوهشی مربوط به این حوزه را مورد ارزیابی قرار داد و با برنامه‌ریزی و ارائه راهکارهای مؤثر در جهت عمق بخشیدن به پایان‌نامه‌ها و نیز کاربردی‌تر نمودن آنها گام‌های مؤثرتری برداشت.

بنابراین انتظار می‌رود نتایج این پژوهش بتواند دانشجویان و پژوهشگران را از وضعیت موجود پایان‌نامه‌های این حوزه در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی آگاه و آنان را در انتخاب موضوع و نهایتاً بهبود وضعیت رساله نویسی یاری نماید. همچنین، یافته‌های حاصل از این مطالعه می‌تواند تصویری از فعالیتهای پژوهشی را در این حوزه ترسیم نموده، موضوع‌های قابل توجه اما نادیده گرفته شده یا کمتر دیده شده را مشخص سازد.

بر اساس بررسی‌های انجام شده، بیشتر مطالعات علم‌سنجی انجام شده با موضوع تحلیل محتوا در ایران، به بررسی محتوای پایان‌نامه‌های رشته‌های مختلف پرداخته و کمتر پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی به عنوان نوعی از تولیدات علمی به صورت مجزا مورد بررسی قرار گرفته‌اند (۱۰). در عین حال برخی از مطالعات به بررسی تولیدات علمی حوزه تاریخ پزشکی پرداختند (۱۲-۱۴).

بدین ترتیب با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش سؤالات زیر مطرح و آزمون شده‌اند.

سؤال اول: توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها به تفکیک سال نگارش چگونه می‌باشد؟
سؤال دوم: سهم هر یک از دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در تولید پایان‌نامه‌ها چقدر بوده است؟

سؤال سوم: توزیع فراوانی جنسیتی پدیدآورندگان پایان‌نامه‌ها چگونه است؟
سؤال چهارم: توزیع فراوانی رشته‌های تحصیلی دانشجویان در تولید پایان‌نامه‌ها چگونه می‌باشد؟

سؤال پنجم: توزیع فراوانی مقاطع تحصیلی دانشجویان در تولید پایان‌نامه‌ها چگونه می‌باشد؟

سؤال ششم: پرکارترین اساتید راهنما و مشاور در پایان‌نامه‌ها چه کسانی بوده‌اند؟

روش کار

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی است که به منظور بررسی روند تولید و ویژگی‌های علم‌سنجی پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی در ایران در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ طراحی شده است. برای دستیابی به این هدف، از روش تحلیل محتوای کمی استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه پایان‌نامه‌ها با موضوع تاریخ پزشکی است که در یک دوره ۲۱ ساله (از ابتدای سال ۱۳۸۰ تا پایان اسفند سال ۱۴۰۰) در دانشگاه‌های علوم پزشکی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه پیام نور بوده دفاع شده‌اند. بر اساس جستجوی اولیه، تعداد کل پایان‌نامه‌های شناسایی شده ۵۵۸ عنوان برآورد می‌شود. با توجه به جامعیت جامعه آماری، کلیه پایان‌نامه‌های شناسایی شده به عنوان نمونه پژوهش در نظر گرفته شده‌اند.

ابزار اصلی گردآوری داده‌ها در این پژوهش، چک‌لیستی است که بر اساس شاخص‌های علم‌سنجی طراحی شده است. این چک‌لیست شامل متغیرهایی همچون تعداد پایان‌نامه‌ها، سال دفاع، دانشگاه محل تحصیل، اساتید راهنما و مشاور و سایر اطلاعات مرتبط با علم‌سنجی پایان‌نامه‌ها است. برای گردآوری داده‌ها، ابتدا به پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر از جمله ایرلنداک (سامانه پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران)، نیپا (سامانه نظام نوین اطلاعات پژوهش‌های پزشکی ایران) و پورتال مرکزی و دیجیتال کتابخانه‌های دانشگاه‌های مختلف مراجعه شد. سپس با استفاده از کلیدواژه‌های مرتبط با تاریخ پزشکی (مانند تاریخ پزشکی، تاریخ طب، پزشکی باستان، پزشکی دوره اسلامی، ابن سینا، رازی، جرجانی، طب سنتی، تحولات پزشکی و ...)، پایان‌نامه‌های مرتبط شناسایی و اطلاعات مورد نیاز از آنها استخراج گردید. در این مرحله، پایان‌نامه‌های رشته تاریخ علوم پزشکی به دلیل تفاوت در رویکرد و محتوای آن‌ها، از جامعه آماری خارج شدند.

داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار Excel نسخه ۲۰۲۱ مورد تحلیل قرار گرفتند. در این پژوهش، از آمار توصیفی برای توصیف ویژگی‌های کلی داده‌ها و ارائه جداول و نمودارهای مرتبط استفاده شد. شاخص‌های علم‌سنجی مختلف مانند تعداد کل پایان‌نامه‌ها، پراکنش زمانی پایان‌نامه‌ها و ... مورد محاسبه و تحلیل

قرار گرفتند که با حمایت مالی مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اراک با شناسه اخلاق IR.ARAKMU.REC.1401.151 صورت گرفته است.

یافته‌ها

پرسش اول پژوهش به بررسی توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی به تفکیک سال نگارش اختصاص یافته است که جدول ۱ توزیع فراوانی آنها را نشان می‌دهد.

بررسی توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها نشان می‌دهد، در سال ۱۳۹۶ بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها با ۵۴ عنوان و ۹/۶۷ درصد نگارش یافته و سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۷ با ۵۱ عنوان و ۹/۱۳ درصد در رده دوم و سال ۱۳۹۱ با ۴۶ عنوان و ۸/۲۴ درصد در رده سوم قرار دارند. از نکات قابل توجه اینکه در سال ۱۳۸۲ هیچ پایان‌نامه‌ای در این حوزه نگاشته نشده است. بطور کلی ۱۶/۸۴ درصد پایان‌نامه‌ها (۹۴ مورد) در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ نگارش یافتند و ۸۳/۱۶ درصد پایان‌نامه‌ها (۴۶۴ مورد) در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ نوشته شده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی به تفکیک سال نگارش

ردیف	سال دفاع	فراوانی	درصد
۱	۱۳۸۰	۴	۰/۷۱
۲	۱۳۸۱	۱	۰/۱۷
۳	۱۳۸۲	۰	۰
۴	۱۳۸۳	۲	۰/۳۵
۵	۱۳۸۴	۳	۰/۵۳
۶	۱۳۸۵	۷	۱/۲۵
۷	۱۳۸۶	۷	۱/۲۵
۸	۱۳۸۷	۱۰	۱/۷۹
۹	۱۳۸۸	۲۹	۵/۱۹
۱۰	۱۳۸۹	۳۱	۵/۵۵
۱۱	۱۳۹۰	۳۱	۵/۵۵
۱۲	۱۳۹۱	۴۶	۸/۲۴
۱۳	۱۳۹۲	۳۲	۵/۷۳
۱۴	۱۳۹۳	۳۵	۶/۲۷
۱۵	۱۳۹۴	۵۱	۹/۱۳
۱۶	۱۳۹۵	۳۹	۶/۹۸
۱۷	۱۳۹۶	۵۴	۹/۶۷
۱۸	۱۳۹۷	۵۱	۹/۱۳
۱۹	۱۳۹۸	۴۲	۷/۵۲
۲۰	۱۳۹۹	۳۷	۶/۶۳
۲۱	۱۴۰۰	۳۹	۶/۹۸
۲۲	نامشخص	۷	۱/۲۵
۲۳	مجموع	۵۵۸	۱۰۰

۵۵/ درصد و دانشگاه اصفهان با ۵/۳۷ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند (جدول ۲). یافته‌ها نشان می‌دهد که ۷۹ دانشگاه و ۱۶۵ دانشکده، پژوهشکده، گروه علمی، پردیس، موسسه و مدرسه عالی، مراکز تابعه پیام نور و واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در این زمینه فعالیت نموده‌اند. از نظر وابستگی سازمانی، ۶۷ دانشگاه به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۴۷۳ پایان‌نامه)، ۱۱ دانشگاه به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (۷۸ پایان‌نامه) و ۱ دانشگاه به وزارت آموزش و پرورش (۱ پایان‌نامه) وابسته بودند.

جدول ۲. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی بر حسب دانشگاهها و مراکز آموزش عالی

ردیف	دانشگاه	تعداد پایان‌نامه	درصد
۱	دانشگاه تهران	۶۶	۱۱/۸۲
۲	دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	۴۹	۷/۷۸
۳	دانشگاه پیام نور	۳۶	۶/۴۵
۴	دانشگاه آزاد اسلامی	۳۲	۵/۷۳
۵	دانشگاه فردوسی مشهد	۳۱	۵/۵۵
۶	دانشگاه اصفهان	۳۰	۵/۳۷
۷	دانشگاه الزهرا(س)	۲۲	۳/۹۴
۸	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۱۹	۳/۴۰
۹	دانشگاه علوم پزشکی تهران	۱۸	۳/۲۲
۱۰	دانشگاه قرآن و حدیث قم	۱۶	۲/۸۶
۱۱	دانشگاه سمنان	۱۶	۲/۸۶
۱۲	دانشگاه شیراز	۱۵	۲/۶۸
۱۳	دانشگاه شهید بهشتی تهران	۱۲	۲/۱۵
۱۴	دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین	۱۲	۲/۱۵
۱۵	دانشگاه تربیت مدرس	۱۲	۲/۱۵
۱۶	دانشگاه سیستان و بلوچستان	۱۱	۱/۹۷
۱۷	دانشگاه علامه طباطبائی	۹	۱/۶۱
۱۸	دانشگاه مازندران	۹	۱/۶۱
۱۹	دانشگاه یزد	۷	۱/۲۵
۲۰	دانشگاه آیت الله حائری مبین	۶	۱/۰۷
۲۱	دانشگاه معارف اسلامی قم	۶	۱/۰۷
۲۲	دانشگاه ارومیه	۶	۱/۰۷
۲۳	دانشگاه اراک	۵	۰/۸۹
۲۴	دانشگاه بین المللی مصطفی (جامعه المصطفی العالمیه)	۵	۰/۸۹
۲۵	دانشگاه قم	۵	۰/۸۹
۲۶	دانشگاه بیرجند	۵	۰/۸۹
۲۷	دانشگاه رازی	۵	۰/۸۹
۲۸	دانشگاه محقق اردبیلی	۵	۰/۸۹
۲۹	دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم	۴	۰/۷۱
۳۰	دانشگاه علوم پزشکی شیراز	۴	۰/۷۱
۳۱	دانشگاه تبریز	۴	۰/۷۱
۳۲	سایر دانشگاهها	۷۴	۱۳/۲۶
۳۳	نامشخص	۶	۱/۰۷

سؤال سوم به تعیین سهم دانشجویان مرد و زن در نگارش پایان‌نامه‌ها اختصاص یافته بود. بررسی‌ها نشان داد از مجموع ۵۵۸ پایان‌نامه با موضوع تاریخ پزشکی از نظر توزیع جنسیت ۵۶/۴۵ درصد (تعداد ۳۱۵ نفر) دانشجویان زن و ۴۱/۳۹ درصد (تعداد ۲۳۱ نفر) دانشجویان مرد و ۲/۱۵ درصد (۱۲ نفر) نامشخص بودند.

پرسش چهارم به بررسی سهم هریک از رشته‌های تحصیلی در تولید پایان‌نامه‌ها اختصاص یافته است. جدول ۳ سهم هر کدام از آنها را در تولید این پایان‌نامه‌ها نشان می‌دهد. در مجموع ۵۲ رشته تحصیلی و ۹۳ گرایش

سؤال دوم پژوهش به بررسی نقش هر کدام از دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی در تولید پایان‌نامه‌ها اختصاص یافته است که جدول ۲ سهم هر کدام از این مراکز را در نگارش پایان‌نامه‌ها نشان می‌دهد.

دانشگاه تهران با ۶۶ عنوان پایان‌نامه (۱۱/۸۲ درصد) در رتبه اول، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با ۴۹ عنوان پایان‌نامه (۷/۸۸ درصد) در رتبه دوم و دانشگاه پیام نور با ۳۶ عنوان پایان‌نامه (۶/۴۵ درصد) در رتبه سوم قرار گرفته است. همچنین دانشگاه آزاد اسلامی با ۵/۷۳ درصد، دانشگاه فردوسی مشهد با

مرمت نسخ خطی و نسخه‌آرایی) به ترتیب بیشترین مشارکت را در تولید پایان‌نامه‌ها داشتند.

گرایش‌های تاریخ دوره اسلامی (ایران بعد از اسلام یا ایران اسلامی) با ۱۰۷ عنوان پایان‌نامه، پزشکی عمومی با ۵۲ عنوان پایان‌نامه، زبان و ادبیات فارسی با ۴۰ عنوان پایان‌نامه، ایران باستان یا ایران پیش از اسلام و داروسازی هر کدام با ۲۱ عنوان پایان‌نامه، مترجمی زبان عربی و علوم قرآن و حدیث هر کدام با ۱۳ عنوان پایان‌نامه و فرهنگ و زبان‌های باستانی با ۱۱ عنوان پایان‌نامه بیشترین تعداد پایان‌نامه نوشته شده در این حوزه را به خود اختصاص داده‌اند.

پرسش پنجم به بررسی سهم هریک از مقاطع تحصیلی در تولید پایان‌نامه‌ها اختصاص یافته است. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها بر حسب مقطع تحصیلی دانشجویان نشان می‌دهد مقطع کارشناسی ارشد با ۳۸۸ عنوان پایان‌نامه و ۶۹/۵۳ درصد در رتبه اول، مقطع دکترای عمومی (پزشکی، داروسازی و دندانپزشکی) با ۷۸ عنوان پایان‌نامه و ۱۳/۹۷ درصد در رتبه دوم و دکترای تخصصی (PhD) با ۸۰ عنوان پایان‌نامه و ۱۴/۳۳ درصد در رتبه سوم قرار دارند (جدول ۴).

سؤال ششم به بررسی اساتیدی که بیشترین مسئولیت راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌ها را بر عهده داشته‌اند اختصاص یافته است. جدول ۵، توزیع فراوانی آنها را نشان می‌دهد. رضا ماستری فراهانی به همراه محمدرضا شمس اردکانی با راهنمایی ۱۳ عنوان پایان‌نامه در رتبه اول، روزبه زرین کوب به همراه مهدی بشارت با راهنمایی ۸ عنوان پایان‌نامه در رتبه دوم و یونس

علمی در نگارش پایان‌نامه‌ها مشارکت داشتند. رشته و گرایش علمی ۶۸ پایان‌نامه نامشخص بود. رشته تاریخ با ۱۶۰ عنوان پایان‌نامه در رتبه اول، رشته دکترای حرفه‌ای با ۷۸ عنوان پایان‌نامه در رتبه دوم و رشته زبان و ادبیات فارسی با ۴۶ عنوان پایان‌نامه در رتبه سوم بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها نوشته شده را در حوزه تاریخ پزشکی بر عهده داشته‌اند. همچنین رشته‌های الهیات و معارف اسلامی با ۲۷ عنوان پایان‌نامه، تاریخ علم با ۱۹ عنوان پایان‌نامه، هنر با ۱۷ عنوان پایان‌نامه، زبان و ادبیات عربی با ۱۵ عنوان پایان‌نامه، علوم قرآن و حدیث با ۱۳ عنوان پایان‌نامه، فرهنگ و زبان‌های باستانی با ۱۱ عنوان پایان‌نامه و باستان‌شناسی با ۱۰ عنوان پایان‌نامه رتبه‌های بعدی در این حوزه را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۳).

از نظر تعداد گرایش رشته‌ها، رشته «الهیات و معارف اسلامی» با ۱۱ گرایش (فلسفه و کلام اسلامی، فلسفه-حکمت متعالیه، فلسفه تطبیقی، علوم قرآن و حدیث، علوم حدیث-تفسیر اثری، مدرسی معارف اسلامی-قرآن و متون اسلامی، ادیان، فقه و مبانی حقوق اسلامی، تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی، معارف اسلامی و اهل بیت‌شناسی)، رشته «تاریخ» با ۸ گرایش (ایران باستان، ایران دوره اسلامی، انقلاب اسلامی، تاریخ و تمدن ملل اسلامی، تشیع، مطالعات خلیج فارس، فرهنگ و تمدن اسلامی و دوران تاریخی)، رشته «تاریخ علم» با ۵ گرایش (دوره اسلامی، ریاضی در جهان اسلام، فیزیک و فناوری در جهان اسلام، تاریخ پزشکی و طب و داروسازی در جهان اسلام) و رشته «ایران‌شناسی» با ۴ گرایش (فرهنگ مردم، آداب و رسوم و میراث فرهنگی، تاریخ عمومی، اصول نسخه‌شناسی و

جدول ۳. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی بر حسب رشته تحصیلی دانشجویان

ردیف	رشته	تعداد پایان‌نامه	ردیف	رشته	تعداد پایان‌نامه
۱	تاریخ	۱۶۰	۲۷	مهندسی کشاورزی	۲
۲	دکترای حرفه‌ای	۷۸	۲۸	تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش	۱
۳	زبان و ادبیات فارسی	۴۶	۲۹	فلسفه و حکمت اسلامی	۱
۴	الهیات و معارف اسلامی	۲۷	۳۰	فقه و مبانی حقوق	۱
۵	ایران‌شناسی	۲۱	۳۱	فقه و معارف اسلامی	۱
۶	تاریخ علم	۱۹	۳۲	دوره عالی بهداشت عمومی	۱
۷	هنر	۱۷	۳۳	ادیان غیر ابراهیمی	۱
۸	زبان و ادبیات عربی	۱۵	۳۴	ادیان و عرفان تطبیقی	۱
۹	علوم قرآن و حدیث	۱۳	۳۵	تفسیر و علوم قرآن	۱
۱۰	فرهنگ و زبان‌های باستانی	۱۱	۳۶	تفسیر قرآن مجید	۱
۱۱	باستان‌شناسی	۱۰	۳۷	آشنایی با منابع اسلامی	۱
۱۲	مردم‌شناسی	۷	۳۸	مطالعات اسلامی به زبان انگلیسی	۱
۱۳	فلسفه	۷	۳۹	علوم سیاسی	۱
۱۴	علوم اجتماعی	۵	۴۰	مهندسی منابع طبیعی همزیستی با بیابان	۱
۱۵	طب سنتی	۴	۴۱	علوم پایه	۱
۱۶	فلسفه علم و فناوری	۳	۴۲	جامعه‌شناسی	۱
۱۷	نهج‌البلغه	۳	۴۳	مطالعات فرهنگی	۱
۱۸	معماری	۳	۴۴	پرستاری	۱
۱۹	نقاشی	۳	۴۵	اخلاق پزشکی	۱
۲۰	قرآن و متون اسلامی	۲	۴۶	حکمت متعالیه	۱
۲۱	زبان و ادبیات خارجی	۲	۴۷	زیست‌شناسی	۱
۲۲	علوم قرآنی	۲	۴۸	کلام و عقاید	۱
۲۳	علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۲	۴۹	زبان‌شناسی همگانی	۱
۲۴	علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲	۵۰	مدرسی تاریخ و تمدن اسلامی	۱
۲۵	مدرسی قرآن و متون اسلامی	۲	۵۱	مدرسی معارف اسلامی	۱
۲۶	روانشناسی مثبت گرا	۲	۵۲	جغرافیای سیاسی	۱

جدول ۴. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی بر حسب مقطع تحصیلی و جنسیت دانشجویان

ردیف	مقطع تحصیلی	تعداد کل	درصد	زن	درصد	مرد	درصد
۱	کارشناسی ارشد	۳۸۸	۶۹/۵۳	۲۵۰	۷۸/۸۶	۱۲۶	۵۴/۵۴
۲	دکترای عمومی (پزشکی، داروسازی و دندانپزشکی)	۷۸	۱۳/۹۷	۳۴	۱۰/۷۲	۴۴	۱۹/۰۴
۳	دکترای تخصصی (PhD)	۸۰	۱۴/۳۳	۲۷	۸/۵۱	۵۵	۲۳/۸۰
۴	نامشخص	۱۲	۲/۱۵	۶	۱/۸۹	۶	۲/۵۹
۵	مجموع	۵۵۸	۱۰۰	۳۱۷	۱۰۰	۲۳۱	۱۰۰

جدول ۵- توزیع فراوانی اساتید راهنما و مشاور پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی

ردیف	استاد راهنما	تعداد پایان‌نامه	ردیف	استاد مشاور	تعداد پایان‌نامه
۱	رضا ماستری فراهانی	۱۳	۱	رضا ماستری فراهانی	۲۶
۲	محمد رضا شمس اردکانی	۱۳	۲	احمد امینی افشار	۱۱
۳	روزبه زرین کوب	۸	۳	فرید قاسملو	۹
۴	مهدی بشارت	۸	۴	ابوالفتح امینی افشار	۷
۵	یونس کرامتی	۷	۵	مهناز خانوی	۶
۶	مهناز خانوی	۶	۶	محسن نوروزیان	۶
۷	مسعود کثیری	۵	۷	مسعود کثیری	۵
۸	سیدجمال موسوی	۵	۸	علی رضا علی صوفی	۵
۹	محمدامیر شیخ نوری	۵	۹	شکرالله خاگرد	۴
۱۰	علی ضیغمی	۴	۱۰	مرتضی نورانی	۴
۱۱	مرتضی دهقان نژاد	۴	۱۱	مهدی محقق	۴
۱۲	کتابون نمیرانیان	۴	۱۲	محمدباقر وثوقی	۴
۱۳	محمد باقر مینایی زنگی	۴	۱۳	علیرضا منجمی	۴
۱۴	نظامعلی دهنوی	۴	۱۴	احمد بادکوبه هزاره	۳
۱۵	حجت الله عباس زاده	۴	۱۵	محمود جعفری دهقی	۳
۱۶	زهرا الهویی نظری	۴	۱۶	اصغر منتظرالقائم	۳
۱۷	علی رضا طاهری	۴	۱۷	عبدالرسول عمادی	۳
۱۸	مهرناز بهروزی	۴	۱۸	علی ضیغمی	۳
۱۹	هایده لاله	۳	۱۹	احسان اسماعیلی طاهری	۳
۲۰	حسین آبادیان	۳	۲۰	مهدی معین زاده	۳
۲۱	منصوره اتحادیه	۳	۲۱	ایرج نیک سرشت	۳
۲۲	محمدحسین منظورالاجداد	۳	۲۲	حسن حضرتی	۳
۲۳	مرتضی نورانی	۳	۲۳	محمد صدر	۳
۲۴	محمود جعفری دهقی	۳	۲۴	علیرضا نیکبخت نصرآبادی	۳
۲۵	عباس حاجی آخوندی	۳	۲۵	حسن رضائی باغ بیدی	۳
۲۶	هوشنگ خسروبیگی	۳	۲۶	محمد مهدی اصفهانی	۳
۲۷	رضا کوهکن	۳	۲۷	فرزانه غفاری	۳
۲۸	ایرج نبی پور	۳	۲۸	سیدجمال موسوی	۳
۲۹	نجمه دری	۳	۲۹	روزبه زرین کوب	۲
۳۰	محسن جوادی	۳	۳۰	مرتضی دهقان نژاد	۲
۳۱	محمدعلی بنی اسدی	۳	۳۱	ژاله آموزگار یگانه	۲
۳۲	مصطفی پیرمردیان	۳	۳۲	اسماعیل ناظم	۲
۳۳	محمود مصدق	۳	۳	عبدالله متولی	۲
۳۴	علیرضا منجمی	۳	۳۴	شهرام جلیلیان	۲
۳۵	عباس علی آقایی	۳	۳۵	نجمه دری	۱
۳۶	عبدالله امینی	۳	۳۶	یونس کرامتی	۱
۳۷	منصور طرفداری	۳	۳	مصطفی پیرمردیان	۱

کرامتی با راهنمایی ۷ عنوان پایان‌نامه در رتبه سوم قرار گرفته‌اند. همچنین رضا ماستری فراهانی با مشاوره ۲۶ عنوان پایان‌نامه در رتبه اول، احمد امینی افشار با مشاوره ۱۱ عنوان پایان‌نامه در رتبه دوم و فرید قاسملو با مشاوره ۹

عنوان پایان‌نامه در رتبه سوم قرار دارند (جدول ۵). نتایج مطالعه نشان می‌دهد که ۹۰/۱۴ درصد پایان‌نامه‌ها (۵۰۳ عنوان پایان‌نامه) دارای یک استاد راهنما، ۸/۷۸ درصد (۴۹ عنوان پایان‌نامه)

۱۳۸۶-۱۳۷۲ نشان دادند، بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها مربوط به دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال و کمترین آنها مربوط به دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان بوده است (۲۲).

در بررسی جنسیت دانشجویانی که پایان‌نامه خود را در حوزه تاریخ پزشکی نوشته‌اند، این نتیجه حاصل گردید که از مجموع ۵۵۸ عنوان پایان‌نامه نوشته شده توسط دانشجویان، ۳۱۵ نفر زن (۵۶/۴۵ درصد) و ۲۴۱ نفر مرد (۴۱/۳۹ درصد) بودند. این بخش از یافته‌های پژوهش با نتایج تحقیقات امیری و همکاران همخوانی داشت (۲۳). ایشان در تحقیقی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی و تربیتی دانشگاه رازی را بر اساس معیارهای اصول نگارش علمی مورد بررسی و ارزیابی قرار دادند و نتیجه گرفتند که ۵۲/۷ درصد از پایان‌نامه‌ها توسط دانشجویان زن نوشته شده‌اند (۲۳). یکی از دلایل برتری زنان نسبت به مردان ناشی از روند رو به رشد حضور زنان در آموزش عالی در طی سالیان گذشته است، به طوری که زنان بیش از ۵۰ درصد ظرفیت دانشگاه‌ها در سطوح مختلف را به خود اختصاص داده‌اند (۲۴). این در حالیست که در مطالعات برقی و همکاران (۲۵) و رضاییان و همکاران (۲۶) درصد مشارکت مردان در نگارش پایان‌نامه‌ها بیشتر از زنان بود که همسو با مطالعه حاضر نبود.

یافته‌های مربوط به مقطع تحصیلی دانشجویان نشان داد که مقطع کارشناسی ارشد با ۳۸۸ عنوان پایان‌نامه و ۶۹/۵۳ درصد در رتبه اول قرار داشته و مقاطع دکترای عمومی (پزشکی، داروسازی و دندانپزشکی) با ۷۸ عنوان پایان‌نامه و ۱۳/۹۷ درصد در رتبه دوم و دکترای تخصصی (PhD) با ۸۰ عنوان پایان‌نامه و ۱۴/۳۳ درصد در رتبه سوم قرار دارند. این بخش از یافته‌ها همسو با نتایج مطالعات سلطانی و همکاران بود. در مطالعه آنها که به ارزیابی برون‌داد علمی پایان‌نامه‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی شیراز طی سال‌های ۲۰۱۹-۲۰۱۰ پرداخته شد، نتایج نشان داد، ۹۰ درصد پایان‌نامه‌ها مربوط به مقطع کارشناسی ارشد و ۱۰ درصد مربوط به مقطع دکترا بودند (۹).

در مطالعه رضاخانی مقدم و همکاران نیز مقطع تحصیلی ۸۷/۵ درصد (۲۹۴ مورد) پایان‌نامه‌ها مربوط به مقطع کارشناسی ارشد بوده است (۲۷). در مطالعه Nour-Eldein و همکاران که در مصر انجام شد، اکثر پایان‌نامه‌ها مربوط به مقطع کارشناسی ارشد (۸۴/۱ درصد) بوده است (۲۸).

نتایج مطالعه در مورد نوع دانشگاه محل تحصیل دانشجویان، نشان‌دهنده تقسیم‌بندی دانشگاه‌ها به سه دسته وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وابسته به وزارت آموزش و پرورش می‌باشد. بیشترین پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری منتشر شده‌اند (۸۴/۷۶ درصد) و دانشگاه‌های وابسته به وزارت آموزش و پرورش سهم اندکی را در انتشار پایان‌نامه‌ها داشتند. این بخش از نتایج مطالعه بنی‌طالبی دهکردی (۲۹) همسو نبود. در آن مطالعه، دانشگاه‌ها به دو دسته دولتی و آزاد تقسیم شدند، بطوریکه از مجموع ۶۰۰ پایان‌نامه مورد بررسی، ۳۶۰ پایان‌نامه معادل ۶۰ درصد در دانشگاه‌های دولتی و ۴۰ درصد در دانشگاه‌های آزاد نوشته شده‌اند.

همچنین در مطالعه مهشیدی و همکاران، از مجموع ۴۸۲ پایان‌نامه مورد مطالعه، ۴۰۶ عنوان با ۸۴/۲ درصد توسط دانشجویان دانشگاه آزاد و ۷۶

دارای دو استاد راهنما و ۱۷/۰ درصد (۱ عنوان پایان‌نامه) دارای سه استاد راهنما بودند. همچنین ۸۹/۰ درصد پایان‌نامه‌ها (۵ عنوان پایان‌نامه) استاد راهنما نداشتند (نامشخص بودند). ۷۱/۱۴ درصد پایان‌نامه‌ها (۳۹۷ عنوان پایان‌نامه) دارای یک استاد مشاور، ۱۲/۹۰ درصد (۷۲ عنوان پایان‌نامه) دارای دو استاد مشاور و ۵۳/۰ درصد (۳ عنوان پایان‌نامه) دارای سه استاد مشاور بودند. همچنین ۱۵/۴۱ درصد پایان‌نامه‌ها (۸۶ عنوان پایان‌نامه) استاد مشاور نداشتند. بطور کلی ۶۰۴ نفر بعنوان استاد راهنما و ۵۵۰ نفر بعنوان استاد مشاور در نگارش پایان‌نامه‌ها مشارکت داشته‌اند.

بحث

بررسی وضعیت پایان‌نامه‌های دفاع شده در حوزه تاریخ پزشکی در ایران نشان داد که از ۵۵۸ عنوان پایان‌نامه تولید شده در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی کشور، بیشترین تعداد پایان‌نامه با ۵۴ عنوان و ۹/۶۷ درصد از کل پایان‌نامه‌ها، مربوط به سال ۱۳۹۵ است و سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۷ هر کدام با ۵۱ عنوان پایان‌نامه (۹/۱۳ درصد از کل پایان‌نامه‌ها) و سال ۱۳۹۱ با ۴۶ عنوان پایان‌نامه (۸/۲۴ درصد) در رده‌های بعدی قرار دارند. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌های دفاع شده در طول سال‌های مختلف نشان از افزایش نسبی تعداد آنها بعد از سال ۱۳۸۸ دارد، بطوریکه بیش از ۸۳ درصد از پایان‌نامه‌ها در بازه زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ منتشر شده‌اند. این بخش از یافته‌های پژوهش با نتایج تحقیقات راجمنی و همکاران (۱۵)، فتاحی و همکاران (۱۶) و نوبخت (۱۷) همخوانی داشت. ایشان نیز در پژوهش خود گزارش نموده‌اند که تعداد پایان‌نامه‌های منتشر شده در حوزه مطالعاتی آنان، در سال‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است.

در بررسی سهم هر یک از دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی در تولید پایان‌نامه‌ها، یافته‌ها نشان داد که دانشگاه تهران با ۶۶ عنوان پایان‌نامه، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با ۴۹ عنوان پایان‌نامه و دانشگاه پیام نور با ۳۶ عنوان پایان‌نامه در صدر قرار دارند. این بخش از یافته‌های پژوهش با نتایج تحقیقات زکی (۱۸) همخوانی داشت. ایشان نیز در پژوهش خود بیان نمودند که دانشگاه تهران، جزء مراکز آموزشی پیشرو در انتشار پایان‌نامه‌ها بوده‌اند. اما نتایج این مطالعه با نتایج تحقیقات حاضری و همکاران (۱۹) همخوانی نداشت. در مطالعه مذکور که به بررسی مقالات استخراج شده از پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی پرداخته شد، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد تهران شمال و دانشگاه فردوسی مشهد بیشترین تعداد تولیدات علمی را به خود اختصاص داده بودند. در سایر مطالعات نتایج متفاوت بود.

در مطالعه آذرانفر که به بررسی پایان‌نامه‌های رشته کتلبداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۲ پرداخته بود، دانشگاه علوم پزشکی ایران بیشترین تعداد پایان‌نامه را دارا بود (۲۰). در مطالعه رفیعی خشنود، دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه تربیت مدرس به ترتیب بیشترین مشارکت را در تولیدات علمی بر اساس اطلاعات پایگاه Web of Science داشته‌اند (۲۱).

سیدین و با بالحوایجی در تحلیل محتوای ۵۲۴ پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان در سال‌های

تشکر و قدردانی

این مطالعه، برگرفته از طرح تحقیقاتی با عنوان «بررسی و ارزیابی پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی منتشر شده از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۴۰۰ در دانشگاه‌های جمهوری اسلامی ایران»، است که با حمایت مالی مرکز تحقیقات طب سنتی و تاریخ پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اراک با کد طرح ۴۰۹۰ صورت گرفته است. بدین‌وسیله از معاون محترم پژوهشی و اعضای شورای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اراک که این طرح را مورد حمایت خویش قرار داده‌اند تقدیر و تشکر می‌شود.

سهم نویسندگان

طراح مطالعه: جمال رضایی اوریمی، جمع‌آوری داده‌ها: بیتا قاضی‌زاده و اعظم خسروی، تجزیه و تحلیل داده‌ها: جمال رضایی اوریمی و محمدحسین اسدی، نگارش اولیه مقاله: سید امیرحسین لطیفی و مهدی صالحی، نگارش و ویرایش مقاله: سیدعبدالله محمودی.

تضاد منافع

نویسندگان تصریح می‌نمایند هیچگونه تضاد منافعی در خصوص پژوهش حاضر وجود ندارد.

عنوان با ۱۵/۸ درصد توسط دانشجویان دانشگاه‌های دولتی نگارش شده است (۳۰). سهم پایین دانشگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت در تولید پایان‌نامه‌های تاریخ پزشکی (۱۳/۹۷ درصد) نسبت به سایر دانشگاه‌ها می‌تواند به دلیل تمرکز بالای این دانشگاه‌ها بر روی رشته‌های علوم پزشکی، عدم توجه کافی به رشته‌های علوم انسانی و کمبود اساتید متخصص در حیطه تاریخ پزشکی باشد. همچنین در بسیاری از دانشگاه‌های علوم پزشکی، رشته‌های مرتبط با تاریخ پزشکی مانند تاریخ علوم پزشکی و تاریخ علم وجود ندارد.

یکی از چالش‌های اساسی در انجام این پژوهش، محدودیت‌های دسترسی به داده‌های جامع و به‌روز بود. در واقع نواقص زیرساختی پایگاه‌های اطلاعاتی، شامل اشکالات استانداردسازی و ناقص بودن اطلاعات، کیفیت و اعتبار یافته‌های پژوهش در حوزه تاریخ علوم پزشکی را محدود کرد.

نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه نشان داد، تاریخ پزشکی در ایران در دو دهه گذشته (۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰) رشدی چشمگیر داشته است. این رشد با افزایش تعداد پایان‌نامه‌ها، تنوع گرایش‌ها و همچنین افزایش مشارکت دانشگاه‌ها و مراکز علمی مشهود است.

References

- Dinh V. The third mission of universities: constraints and policy recommendations for the case of vietnam. *International Journal of Management & Entrepreneurship Research*. 2021;3(4):144-53. doi:10.13140/RG.2.2.20340.88966
- Sanchez-Barrioluengo M, Uyarra E, Kitagawa F. Understanding the evolution of the entrepreneurial university. the case of english higher education institutions. *Higher Education Quarterly*. 2019;73(4):469-95. doi:10.1111/hequ.12230
- Zamani Z, Maleki Borjeloo F. Analyzing Scientific Outputs of Qom University Emphasizing Co-authorship of Researchers [in Persian]. *Caspian Journal of Scientometrics*. 2021;8(2):1-13. doi:10.22088/cjs.8.2.1
- Laverde-Rojas H, Correa JC. Can scientific productivity impact the economic complexity of countries? *Scientometrics*. 2019;120(1):267-82. doi:10.1007/s11192-019-03118-8
- Nath A, Jana S. A scientometric review of global altmetrics research. *Science Technology Libraries*. 2021;40(3):325-40. doi:10.1080/0194262X.2021.1918607
- Rezaei Orimi J, Asadi S. Introduction and Critique of the Paper "Medicine of the Safavid Era Relying on Western Travelogues". *Iranian Journal of Medical Ethics History of Medicine*. 2022;15(1):105-21. doi:10.18502/ijme.v15i9.11815
- Duffin J. *History of medicine: a scandalously short introduction*. Toronto: University of Toronto Press; 2021.
- Kobayashi S, Emmeche C. What makes a good PhD thesis? Norms of science as reflected in written assessments of PhD theses. *Assessment Evaluation in Higher Education*. 2023;48(8):1310-24. doi:10.1080/02602938.2023.2200917
- Soltani A, Motlagh Z, Eftekharian F. Evaluation of scientific outputs of postgraduate students at the School of Health, Shiraz University of Medical Sciences during 2010-2019 [in Persian]. *Caspian Journal of Scientometrics*. 2022;9(2):25-36. doi:10.22088/cjs.9.2.25
- Aghabeiglooei Z, Rezaei Orimi J, Hashemimehr SM, Saghebi R, Mojahedi M, Latifi SAH, et al. Quantitative Evaluation of the Content of Theses in the Field of History of Medical Sciences in Iranian Universities (2013-2022) [in Persian]. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2025;18(1):1-20. doi:10.18502/ijme.v18i8.19313
- Kasiri M, Ahmadzade K, Shabankare K. Trends in Scientific Publications of Iran and the World on Traditional Medicine in Scopus during 2007-2016 [in Persian]. *Complementary Medicine Journal*. 2018;8(2):2265-78.
- Rezaei Orimi J, Adabinia Z, Aghabeiglooei Z, Mahmoodi SA, Salehi M. Content Analysis of Scientific Productions on the History of Medicine during the Islamic Period at the National Library and Archives of the Islamic Republic of Iran [in Persian]. *Librarianship and Information Organization Studies*. 2025;36(3):14-43.
- Rezaei Orimi J, Khosravi A, Alembizar F, Salehi M, Mahmoodi SA, Latifi SAH. Content analysis of articles in the field of history of medicine in the Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine [in Persian]. *Caspian Journal of Scientometrics*. 2025;12(1):44-54. doi:10.22088/cjs.12.1.44
- Rezaei Orimi J, Asadi MH, Jafari F, Ramezani A, Hossein Latifi SA, Khosravi A, et al. Assessing the impact of history of medicine research: A scientometric and altmetric analysis. *Health Sci Rep*. 2024;7(7):e2186. PMID: 38957859 doi:10.1002/hsr.2.2186
- Rachamani A, Nowkarizi M, Sharif A. Investigating the Quantitative Status of Theses and Dissertations in Humanities with an Islamic Approach at Ferdowsi University of Mashhad in 1984-2014 [in Persian]. *Scientometrics Research Journal*. 2018;4(2):161-83. doi:10.22070/rsr.2018.641
- Fattahi R, Danesh F, Soheili F. Examining the global status of the scientific productions of Ferdowsi University of Mashhad during the years 1990-2010 on the Web of Science with the aim of drawing a science map of this university [in Persian]. *Library and Information Science Research*. 2011;1(1):175-96. doi:10.22055/slis.2018.22937.1371
- Nobakht Y. Scientometric Study of Dissertations in the Field of Islamic Economics in Iran [in Persian]. *Caspian Journal of Scientometrics*. 2020;7(2):54-63. doi:10.22088/cjs.7.2.54

18. Zaki M. Reviewing and analyzing the content of tourism theses in Iran [in Persian]. *Olom va Fanavari Ettelihat*. 2008;24(1):51-78.
19. Hazeri A, Makkizadeh F, Beig-Khurmizi F, Soheili F. A study of journal papers published from the information science and knowledge studies master theses [in Persian]. *Scientometrics Research Journal*. 2017;3(6):15-28.
20. Azaranfar J. Content analysis of Library and Information Science theses and dissertations held with IRANDOC 1994-2004 [in Persian]. *Iranian Journal of Information Processing and Management*. 2006;21(4):19-39.
21. Rafiee Khoshnood M. Quantitative and qualitative evaluation of academic articles published in Academic Center for Education, Culture and Research in Web of Science and Scopus databases [in Persian]. *Caspian Journal of Scientometrics*. 2023;10(2):77-91. doi: 10.22088/cjs.10.2.77
22. Seyyedini S, Babolhavaheji F. Content analysis of Master's theses in Library and Information Science of Islamic Azad University, North Tehran, Tehran Science and Research, Ahvaz and Hamedan Science and Research branches in the years 2016-2018 [in Persian]. *Research on Information Science and Public Libraries (RISPL)*. 2009;15(1):95-121.
23. Amiri M, Rahimi S, Heidari G. Evaluation of Master's Dissertations of the Social Sciences and Education of Razi University Based on Scientific Writing Principles [in Persian]. *Higher Education Letter*. 2023;16(63):105-28. doi:10.22034/hel.2023.708435
24. Ghaneirad M, Khosrokhavar F. A study on the cultural factors influencing the increase in girl's entrance into universities. *Woman in Development & Politics*. 2007;4(4). doi:10.5281/ZENODO.1165234
25. Borgheie A, Rabiei M, Estarabadi S, Abtahi A. Examining the structure of medical theses of Golestan University of Medical Sciences from 1996 to the end of 2004 [in Persian]. *Strides in Development of Medical Education*. 2006;4(2):108-15.
26. Rezaeian M, Salem Z, Dehghan S, Sayyadi A, Iranmanesh F, Ahmadi M. Critical evaluation of theses of medical students of Rafsanjan Medical School [in Persian]. *Strides in Development of Medical Education*. 2005;2(2):72-9.
27. Rezakhani Moghadam H, Shojaeizadeh D, Nabilahi A, Moez S. The content analysis of theses in the field of health education in Tehran University of Medical Sciences, Tarbiat Modares University and Iran University of Medical Sciences during 1970-2010 [in Persian]. *Payavard Salamat*. 2011;5(1):80-90.
28. Nour-Eldein H, Mansour NM, Abdulmajeed AA. Master's and doctoral theses in family medicine and their publication output, Suez Canal University, Egypt. *J Family Med Prim Care*. 2015;4(2):162-7. PMID: 25949959 doi: 10.4103/2249-4863.154622
29. Banitalebi Dehkordi B. Content analysis of thesis Master of Accounting in Iran [in Persian]. *Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge*. 2016;5(17):1-11.
30. Mahshidi K, Rafie Moghadam F, Bozorgi A. Content Analysis of Taxation Theses in the Library of Iranian National Tax Administration, 2010-2014 [in Persian]. *Scientometrics Research Journal*. 2017;3(1):97-108. doi: 10.22070/rsci.2017.796